

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління підприємництвом

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

ЧЕБАНОВ АРТЕМ ВАДИМОВИЧ

АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ
Спеціальність 8.03050901 «Економічна теорія»

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня - бакалавра
зі спеціальності 051 «Економіка» за програмою
«Управлінська економіка та конкурентна політика»

м. Одеса - 2024

Дипломною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент

Шатненко Катерина Олегівна

доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

Рецензент: доктор економічних наук., професор

Галицький О.М.

професор кафедри економічної теорії і економіки підприємства Одеського державного аграрного університету.

Захист відбудеться 14 червня 2024 року о 9.00 годині на засіданні Державної екзаменаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082 м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дипломною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082 м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 315.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи полягає в тому, що сучасна економіка характеризується швидким розвитком технологій та збільшенням ролі мережових структур, що кардинально змінюють бізнес-середовище. Мережеві ефекти стають ключовими чинниками успіху компаній, особливо в сферах інформаційних технологій, комунікацій та цифрових платформ. Однак, разом із зростанням значення мережових структур виникають і нові виклики, пов'язані з монополізацією ринку та антиконкурентною поведінкою.

Актуальність дослідження зумовлена також відносною «молодістю» поведінкової економіки, її теоретичних положень і практичних висновків. Напрямок. В науковому середовищі до сьогоднішнього дня відсутнє розуміння щодо питання, яке місце займає поведінкова економіка в сучасній науці, а діапазон думок варіюється від скептичних до вкрай захоплених.

Ступінь розробленості проблеми. Існує багато різних джерел інформації про проблеми антимонопольного регулювання мережової економіки. Ця тема висвітлена у дослідницьких статтях, книгах та звітах, які публікуються в академічних журналах, на веб-сайтах дослідницьких інститутів та урядових агентств.

Дослідженню антимонопольного регулювання мережової економіки присвячені роботи вітчизняних науковців, таких як: О. М. Кудласевич, Р. В. Авдонін, С. В. Майстро, А. О. Кирилюк, Л. В. Нечипорук, О. І. Кравчук та інші. Аналіз робіт зазначених авторів детально розкрили різні аспекти розвитку та проблем здійснення антимонопольної політики мережової економіки в Україні.

Об'єктом дослідження є система антимонопольного регулювання в умовах мережової економіки.

Предметом дослідження є механізми антимонопольного регулювання, які застосовуються до компаній, що функціонують у мережовій економіці, а також їх вплив на конкуренцію, споживачів та ринкову динаміку.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі та оцінці ефективності антимонопольного регулювання в умовах мережової економіки, визначенні основних викликів та розробці рекомендацій для покращення механізмів контролю за монопольними структурами та антиконкурентними практиками.

Відповідно до поставленої мети визначено **наступні завдання кваліфікаційної роботи:**

1. виявити сутність антимонопольної політики;
2. дослідити теоретичні основи антимонопольного регулювання;
3. класифікувати інструменти антимонопольної політики;
4. визначити особливості мережової економіки;
5. описати заходи антимонопольного регулювання, що застосовуються до мережових компаній та платформ;
6. охарактеризувати механізми антимонопольного регулювання в мережовій економіці;
7. проаналізувати заходи антимонопольного регулювання та їх ефективність у мережовій економіці;
8. визначити роль та функції антимонопольних органів України;
9. провести аналіз законодавства та роль антимонопольних органів в українській мережовій економіці.

Методи дослідження. Дослідження антимонопольного регулювання в мережевій економіці може використовувати різноманітні методи та підходи. Економетричні методи, такі як регресійний аналіз або аналіз угруповань, дозволяють оцінити вплив ринкової концентрації на цінову динаміку та інновації. Теоретичні моделі конкуренції та монополії допомагають теоретично розглядати вплив мережевої структури на ринкову поведінку. Кейс-стаді та статистичні аналізи дозволяють аналізувати конкретні ситуації та структуру ринку мережевої економіки. Юридичний аналіз досліджує законодавство про конкуренцію та антимонопольне регулювання, включаючи судові рішення щодо мережевих компаній. Соціологічні методи допомагають оцінювати вплив монополізації на споживачів та їх соціальні вибори. Комбінація цих методів дозволяє глибше розуміти ефекти монополізації та її наслідки для мережевої економіки.

Структура і обсяг роботи. Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження, дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, які поділяються на дев'ять параграфів, висновків і переліку використаних джерел. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 49 сторінках друкованого тексту. Список використаних джерел містить 39 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано практичне значення.

У першому розділі – **«АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ІНСТРУМЕНТИ»** розглянуто сутність антимонопольної політики і різноманітні засоби, які використовуються для її реалізації.

По-перше, розглянувши основні принципи антимонопольного регулювання, я зосередився на захисті конкуренції, запобіганні монополізації ринків, забезпеченні відкритості та прозорості. Ці принципи є важливими для забезпечення ефективної конкуренції, що стимулює інновації, покращення якості товарів і послуг, а також зниження цін для споживачів.

Антимонопольна політика зумовлює антимонопольне регулювання, яке встановлюється на основі реалізації антимонопольного законодавства. Головним органом виконавчої влади в Україні, відповідальним за антимонопольну політику, є Антимонопольний комітет України (АМКУ) – державний орган зі спеціальним статусом

Антимонопольне регулювання спрямоване на вирішення таких завдань:

- 1) Формування сприятливого для економічної ситуації, що складається, конкурентного середовища та його розвиток.
- 2) Створення нормативно-правової бази щодо монополістичних фірм і конкурентної боротьби.
- 3) Регулювання дотримання умов чесної конкурентної боротьби та законодавчих актів щодо конкуренції.
- 4) Підтримка малого та середнього підприємництва.

Далі, я розглянув різні інструменти антимонопольної політики. Серед них особливе місце займають антимонопольні закони та регуляторні заборони, які встановлюють правила для захисту конкуренції і запобігання антимонопольним практикам. Важливою частиною антимонопольного регулювання є судові процедури, через які вирішуються суперечки із захисту прав споживачів та корпоративного права антимонопольна політика є невід'ємною складовою державного регулювання економіки, спрямованою на забезпечення справедливої конкуренції та запобігання

зловживанням монопольним становищем. Так само можна виділити що вона відіграє особливо важливу роль у мережевій економіці, де існує висока концентрація ринку та значні бар'єри для входу нових гравців.

У другому розділі – **«МЕРЕЖЕВА ЕКОНОМІКА ТІ ЇЇ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНЦІЮ»** - розглядаються основні характеристики мережевої економіки та її вплив на ринкову конкуренцію. Мережева економіка характеризується тим, що основні ресурси та активи розподілені між великою кількістю учасників, які взаємодіють через інформаційні та комунікаційні технології. Однією з ключових рис мережевої економіки є мережевий ефект, коли цінність товару або послуги зростає з кількістю користувачів. Це може призводити до створення природних монополій, де один або кілька великих гравців домінують на ринку.

Алгоритми, які використовуються мережевими компаніями для ранжування контенту, рекомендацій та реклами, можуть мати значний вплив на конкуренцію та споживачів. Регулювання алгоритмів може включати в себе забезпечення прозорості, запобігання дискримінації та стимулювання конкуренції.

Мережеві ефекти часто сприяють концентрації ринку, оскільки нові учасники відчують труднощі у конкуренції з уже встановленими великими гравцями. Це особливо помітно в секторах, де платформи відіграють ключову роль, таких як соціальні мережі, онлайн-торгівля, пошукові системи та мобільні додатки. Великі платформи, як-от Google, Facebook, Amazon, завдяки своїй масштабованості та великій базі користувачів, можуть забезпечувати більш якісні послуги та швидше впроваджувати інновації, що ускладнює конкуренцію для менших компаній.

Вплив мережевої економіки на конкуренцію має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, великі платформи можуть сприяти інноваціям та підвищенню ефективності, надаючи користувачам доступ до нових та покращених продуктів і послуг. З іншого боку, концентрація ринку може обмежувати конкуренцію, що може призвести до підвищення цін, зниження якості послуг та обмеження вибору для споживачів.

Найпоширеніші заходи антимонопольного регулювання, що застосовуються до мережевих компаній та платформ, включають:

1. Заборона антиконкурентних угод та змов. Мережевим компаніям та платформам

заборонено укладати угоди або брати участь у змовах, які мають на меті обмежити конкуренцію. Це може включати угоди про фіксування цін, розподіл ринку або бойкот конкурентів.

2. Заборона зловживання монопольним становищем. Мережевим компаніям та платформам заборонено зловживати своїм монопольним становищем на ринку. Це може включати встановлення завищених цін, дискримінацію конкурентів або обмеження доступу до ринку.

3. Роз'єднання мережеских компаній. У деяких випадках держави можуть роз'єднати мережескі компанії, щоб зменшити їхню ринкову владу. Це може бути зроблено шляхом відокремлення інфраструктурного бізнесу компанії від її конкурентного бізнесу.

4. Регулювання цін. Держави можуть регулювати ціни, які мережескі компанії та платформи можуть стягувати за свої продукти та послуги. Це може бути зроблено для того, щоб запобігти встановленню завищених цін.

5. Стимулювання конкуренції. Держави можуть вживати заходів для стимулювання конкуренції на ринках, де домінують мережескі компанії та платформи. Це може включати надання субсидій конкурентам, зниження регуляторних бар'єрів для входу на ринок або заохочення інновацій.

Динамічний характер онлайн-ринку та постійне виникнення нових технологій роблять антимонопольне регулювання складним та потребують постійного оновлення. Постає необхідність балансувати між захистом конкуренції та інноваціями. Виникає складність доказування зловживання монопольним становищем в онлайн-середовищі. Транснаціональний характер онлайн-платформ робить їх підзвітність перед національними регуляторами складною.

Важливо зазначити, що антимонопольне регулювання в мережескій економіці є постійно розвиваючою сферою. Державам, регуляторам та експертам необхідно постійно вивчати нові виклики та розробляти ефективні інструменти для захисту конкуренції та прав споживачів в онлайн-середовищі.

Одним із важливих аспектів мережескої економіки є питання даних та приватності. Великі компанії, що володіють великими обсягами даних про своїх

користувачів, можуть використовувати ці дані для отримання конкурентних переваг, що також може обмежувати конкуренцію. Водночас, це піднімає питання про захист приватності та етичне використання даних.

Таким чином, мережева економіка має значний вплив на структуру ринку та рівень конкуренції. Це створює нові виклики для антимонопольного регулювання, яке має адаптуватися до нових реалій, щоб забезпечити справедливу конкуренцію та захист споживчих інтересів.

У третьому розділі – **«АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В МЕРЕЖЕВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ»** - розглядаються специфіка антимонопольного регулювання в умовах мережевої економіки та особливості його реалізації в Україні. Мережева економіка відрізняється від традиційних ринків тим, що в ній основні активи і ресурси розподілені між великою кількістю учасників, які взаємодіють через цифрові платформи. Це створює особливі виклики для антимонопольного регулювання.

Однією з головних особливостей мережевої економіки є мережевий ефект, коли цінність товару або послуги зростає із збільшенням числа користувачів. Це часто призводить до утворення природних монополій, де домінують кілька великих компаній. У таких умовах традиційні методи антимонопольного регулювання можуть виявитися недостатніми або неефективними. Тому необхідні спеціальні підходи, які враховують специфіку мережевих ринків.

В Україні антимонопольне регулювання здійснюється Антимонопольним комітетом України (АМКУ). Основні завдання АМКУ включають запобігання монополізації ринків, захист конкуренції та контроль за дотриманням антимонопольного законодавства. Однак, в умовах мережевої економіки, АМКУ стикається з додатковими викликами.

Одним із таких викликів є необхідність адаптації антимонопольного законодавства до специфіки цифрових ринків. Це включає розробку нових підходів до оцінки ринкової влади, аналізу мережевих ефектів та визначення бар'єрів для входу на ринок. Крім того, особливу увагу необхідно приділяти питанням захисту даних та приватності, оскільки великі цифрові платформи часто володіють значними обсягами інформації про користувачів, що може використовуватися для отримання конкурентних переваг.

В Україні існує необхідність у вдосконаленні законодавства та регуляторних підходів для ефективного антимонопольного регулювання в умовах мережевої економіки. Це включає гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, що дозволить забезпечити більш ефективний контроль за діяльністю великих цифрових платформ та захист інтересів споживачів.

Також важливим аспектом є міжнародна співпраця, оскільки мережеві ринки часто є глобальними, і національні регулятори повинні співпрацювати з іноземними колегами для ефективного контролю за діяльністю транснаціональних корпорацій.

Таким чином, антимонопольне регулювання в мережевій економіці в Україні потребує адаптації до нових викликів, пов'язаних з цифровізацією економіки. Це вимагає оновлення законодавства, розробки нових регуляторних підходів та активної міжнародної співпраці для забезпечення справедливої конкуренції та захисту інтересів споживачів.

ВИСНОВКИ

Антимонопольне законодавство – це державне втручання, спрямоване на збереження ефективної конкуренції та умов вільного ринку; вони досягаються шляхом запобігання монопольній діяльності, а також захисту та сприяння конкуренції. Антимонопольна політика є одним із найважливіших елементів державної економічної політики, оскільки вона покликана гарантувати успішне функціонування системи ринкової економіки, що сприяє розвитку економічного зростання, що, у свою чергу, забезпечує добробут людей.

Антимонопольне регулювання підпадає під рамки забезпечення вільної конкуренції, якою повинні користуватися всі суб'єкти господарювання, водночас захищаючи права споживачів. По суті, основні теоретичні основи, які лежать в основі антимонопольного регулювання, обертаються навколо трьох основних теорій: теорії ринкової влади, теорії недобросовісної конкуренції та теорії, яка підтримує захист прав споживачів.

Антимонопольна політика здійснюється за допомогою ряду механізмів, як прямих, так і непрямих. До прямих інструментів антимонопольної політики належать заборона антиконкурентних угод і змов; заборона зловживання монопольним становищем; а також поділ монополій. З іншого боку, антимонопольна політика опосередковано знаходить інші інструменти: антимонопольне законодавство; державний контроль за концентрацією економічної влади; і сприяння конкуренції шляхом її стимулювання тим чи іншим способом. Як правило, успішна антимонопольна політика сприяє створенню середовища, що кишить здоровою конкуренцією, яка, у свою чергу, діє як каталізатор інновацій, забезпечуючи тим самим економічну ефективність, яка є взаємно вигідною як для споживачів, так і для підприємств.

Мережева економіка характеризується домінуванням мережевих ефектів, коли цінність товару чи послуги зростає з кількістю користувачів. Вона базується на принципах децентралізації та автономності, коли учасники мережі можуть вільно взаємодіяти один з одним без посередництва центральних органів влади. Мережева економіка динамічна та мінлива, що обумовлюється постійним виникненням нових технологій та бізнес-моделей. Також вона глобальна, що дає можливість учасникам мережі виходити на нові ринки та співпрацювати з партнерами з усього світу.

Мережева економіка суттєво змінює правила гри на ринку, сприяючи як новим можливостям для підприємств, так і новим викликам для конкурентного середовища. Отже, мережевим компаніям забороняється вступати в угоди, які обмежують конкуренцію, такі як фіксування цін або розподіл ринків. Мережевим компаніям, які мають домінуюче становище на ринку, забороняється зловживати ним, наприклад, встановлювати несправедливо високі ціни або обмежувати доступ до ринку для конкурентів. Також вони зобов'язані отримувати дозвіл антимонопольних органів на злиття та поглинання, якщо такі угоди можуть призвести до значного обмеження конкуренції. У деяких випадках антимонопольні органи можуть встановлювати максимальні ціни на продукцію або послуги мережевих компаній. У крайніх випадках антимонопольні органи можуть зобов'язати мережеві компанії розділитися на дві або більше менших компаній, щоб підвищити конкуренцію.

Мережева економіка має ряд особливостей, які роблять її складною для регулювання. Антимонопольні органи повинні використовувати як традиційні (заборона антиконкурентних угод, контроль за злиттями та поглинаннями та регулювання цін), так і нові механізми регулювання (регулювання алгоритмів,

регулювання даних та регулювання платформ), щоб ефективно регулювати мережеві компанії та платформи та захищати конкуренцію. Успішна адаптація антимонопольної політики до умов мережевої економіки є ключовим фактором для забезпечення здорової конкуренції та сталого економічного розвитку.

Мережева економіка характеризується перевагою мережевих ефектів, коли вартість продукту або послуги зростає з кількістю користувачів. Вона базується на принципах децентралізації та автономії, коли учасники мережі можуть вільно взаємодіяти один з одним без посередництва центральних органів. Мережева економіка є динамічною і змінюється, що постійно постійно появою нових технологій та бізнес-моделей. Вона також є глобальною, що дозволяє учасникам мережі входити на нові ринки та співпрацювати з партнерами з усього світу.

Правила ринку зазнають значних змін через мережеву економіку, створюючи як нові можливості для підприємців, так і нові виклики для конкурентного середовища. Відповідно, мережевим компаніям не дозволяється брати участь в угодах, які перешкоджають конкуренції, наприклад, маніпулювання цінами або розподіл ринку. Мережевим компаніям, які займають домінуюче становище на ринку, забороняється використовувати його, наприклад, встановлювати невинновано високі ціни або обмежувати вихід на ринок для конкурентів. Вони також повинні отримати дозвіл антимонопольних органів на будь-які злиття або поглинання, які можуть призвести до суттєвого зниження конкуренції. У деяких випадках антимонопольні органи мають повноваження встановлювати граничні ціни на продукти чи послуги, які пропонують мережеві компанії. У найсуворіших обставинах антимонопольні органи мають повноваження вимагати поділу мережевих компаній на менші організації для сприяння посиленню конкуренції.

Мережева економіка має низку характеристик, які створюють проблеми, коли йдеться про регулювання. Щоб ефективно регулювати мережеві компанії та платформи та захищати конкуренцію, антимонопольні органи повинні застосовувати комбінацію традиційних заходів (таких як заборона антиконкурентних угод, контроль за злиттям і поглинанням і регулювання цін), а також нових регуляторних механізмів (включно з регулюванням алгоритмів), регулювання даних і регулювання платформ). Здатність успішно адаптувати антимонопольну політику до реалій мережевої економіки має вирішальне значення для сприяння потужній конкуренції та сприяння сталому економічному зростанню.

У контексті мережевої економіки антимонопольне регулювання потребує особливого підходу, який враховує особливості сучасних цифрових ринків. Україна, будучи невід'ємною частиною глобальної економічної системи, стикається в цій сфері з характерними викликами та перспективами. Мережева економіка відрізняється значним рівнем концентрації ринкової влади, що може призвести до монополізації та зниження конкуренції.

Українські антимонопольні органи несуть відповідальність за реалізацію державної антимонопольної політики. Основні їх функції включають: запобігання антиконкурентної поведінки, такої як зловживання монопольним становищем, угода і недобросовісна конкуренція; контроль над злиттями та поглинаннями; захист прав споживачів; сприяння розвитку конкуренції. Антимонопольні органи мають повноваження розслідувати порушення антимонопольного законодавства, накладати штрафи та інші санкції, а також подавати позови для припинення антиконкурентної поведінки.

Україна має ряд законів, спрямованих на стимулювання конкуренції та

запобігання антиконкурентній поведінці. До основних законів у цій сфері входять Закон України "Про захист економічної конкуренції", Закон України "Про державні реєстри та інформаційні ресурси у боротьбі з недобросовісною сферою конкуренції" та Закон України "Про захист прав споживачів". Антимонопольні органи грають важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності української мережевої економіки. Вони реалізують державну антимонопольну політику, контролюють злиття та поглинання, захищають права споживачів та сприяють конкуренції.

Антимонопольна політика у мережевій економіці є надзвичайно важливою через особливості цифрових ринків і вплив нових технологій на конкуренцію. Якщо говорити про малий та середній бізнес, то ось тут антимонопольна політика має створювати сприятливі умови для розвитку малого і середнього бізнесу.

АНОТАЦІЯ

Чебанов А. В., «Антимонопольне регулювання мережевої економіки»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності
«051 Економіка» за бакалаврською програмою
«Управлінська економіка та конкурента політика»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2024 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – система антимонопольного регулювання в умовах мережевої економіки.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти проблеми здійснення антимонопольної політики в мережевій економіці.

Розглянуто теоретичні основи антимонопольного регулювання. Класифіковано інструменти антимонопольної політики та проаналізовано заходи антимонопольного регулювання, що застосовуються до мережових компаній та платформ. Визначено роль та функції антимонопольних органів України та проведено аналіз чинного законодавства.

Ключові слова: антимонопольне регулювання, антимонопольна політика, мережева економіка, антимонопольні органи.

ANNOTATION

Chebanov A. V., «Antimonopoly Regulation of the Network Economy»,
thesis for Bachelor's degree in specialty «051 Economics»
«Management Economics and Competition Policy»,
Odessa National Economics University
Odessa, 2024

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of research is the system of antimonopoly regulation in the conditions of the network economy.

The work considers the theoretical aspects of the problem of implementing antimonopoly policy in the network economy.

The theoretical foundations of antimonopoly regulation are considered. The instruments of antimonopoly policy are classified and the measures of antimonopoly regulation applied to network companies and platforms are analyzed. The role and functions of the antimonopoly bodies of Ukraine are determined and an analysis of the current legislation is carried out.

Keywords: antimonopoly regulation, antimonopoly policy, network economy, antimonopoly bodies.

